

Štědrejší odpočty pro výzkum a vývoj. Krok správným směrem, ale bude stačit?

Komentář Matěje Bajgara

ČERVEN 2025

Každý, kdo se někdy potkal s ekonomikou – i kdyby jen kolem něj prošla po chodníku – zná koncept negativní externality. Když továrna vypouští zplodiny do ovzduší, její provoz vytváří společenské náklady, které nenese ona, ale lidé, kteří dýchají znečištěný vzduch. Vláda by proto měla vypouštění zplodin zdanit a továrna se pak rozhodne, jestli je neefektivnější platit daň ze znečištění, investovat do ekologičtějších technologií nebo zastavit výrobu.

Externality ale mohou být i pozitivní. Představme si firmu, která několik let platí mzdy a vybavení výzkumníků, aby vyvinuli nový druh elektronického mikroskopu. Možná výzkumníci skutečně vyvinou nový mikroskop, podnik si ho patentuje a následně z něj bude mít zisk. Možná ale výsledky výzkumu zkopíruje konkurence (patentová ochrana zdaleka není dokonalá). Možná nová technologie inspiruje výzkumníky v úplně jiném odvětví. Možná výzkumníci odejdou k novému zaměstnavateli a znalosti získané během výzkumu si odnesou s sebou.

Když vypouštění zplodin nebude zdaněné, budou továrny znečišťovat neefektivně mnoho. Proto máme emisní povolenky. Když výzkum a vývoj nebude dotovaný, podniky do něj budou investovat neefektivně málo. Proto máme odpočty pro výzkum a vývoj.

Odpočty umožňují firmám získat část výdajů na výzkum a vývoj získat zpět ve formě snížených daní, a to nad rámec standardního nákladování investic. Nabízí je 9 z 10 zemí OECD a jako jedno z posledních je v roce 2020 zavedlo i Německo.

V Česku odpočty aktuálně firmám umožňují odečíst si náklady na výzkum a vývoj nejen jako standardní náklady, ale ještě podruhé díky odpočtům. Při dani z příjmu právnických osob ve výši 21% tak platí, že na každou korunu výzkumu a vývoje dostávají podniky dotaci 21 haléřů ve formě snížených daní.

Nechci slevu (ne tak úplně) zadarmo

Rychlý pohled na data OECD ukazuje na paradox odpočtů v Česku. Teoretická výše podpory 21 haléřů na korunu je stejná jako v Německu a odpovídá zhruba průměru OECD. Slovensko nabízí 28 haléřů, Polsko 35, Rakousko 17. Ovšem zatímco v zemích OECD odpovídá daňová podpora výzkumu a vývoje zhruba 0.13% HDP, v Česku je to pouze 0.04%.

Důvod je prostý. Zhruba 3 tisíce podniků v Česku investuje do výzkumu a vývoje, ale daňové odpočty uplatňuje jen čtvrtina z nich. Mezi menšími podniky je tento podíl ještě nižší. Počet firem uplatňujících odpočty přitom od roku 2015 klesl téměř o polovinu.

Proč podniky nevyužívají slevu na daních, na kterou mají nárok? Některé firmy mají své výzkumné projekty pokryté přímými dotacemi. Část firem negeneruje zisk a odpočty tak v daném roce nemůže uplatnit.

Velkou část podniků ale odrážejí negativní zkušenosti s uplatňováním odpočtů, ať už vlastní nebo z doslechu od jiných firem. Finanční úřady v minulosti kontrolovaly odpočty pro výzkum a vývoj přísněji než jiné části daňových přiznání a v některých případech dokonce [berní úředníci byli odměňováni bonusy za doměřené daně](#). Doměřeným daním čelily v mnoha případech podniky nejen kvůli skutečně neodůvodněnému uplatňování odpočtů, ale také kvůli drobným administrativním nesrovnalostem nebo proto, že výzkumnou povahu projektů posuzovali zaměstnanci finanční zprávy bez expertízy v oblasti výzkumu a vývoje. Mnoha podnikům zmíněných 21 haléřů na korunu jednoduše nestojí za papírování a riziko nákladných tahanic s úřady spojené s uplatňováním odpočtů.

Svítání na lepší časy?

Současná vláda se ve spolupráci s Generálním finančním ředitelstvím, experty na podporu inovací a zástupci soukromého sektoru snaží tragicky slabé využívání odpočtů zvrátit.

Část opatření směřuje ke změnám v posuzování odpočtů finančními úřady. Například drobné chyby ve formulářích a projektové dokumentaci již nepovedou k automatickému doměřování daní, ale bude možné je opravit (chce se zvolat „haleluja!"). Finanční správa také jedná s Technologickou agenturou České republiky o spolupráci při posuzování, zda obsah jednotlivých projektů splňuje definici výzkumu a vývoje. Podobná spolupráce funguje v řadě zemí a byla by prospěšná i v Česku. Je proto škoda, že se zasekla již na zpackané implementaci pilotního testu, který [pro nezájem firem zatím běží jen na papíře](#).

Vstřícnější přístup finanční správy ale sám o sobě nebude stačit k tomu, aby podniky po letech špatných zkušeností daly odpočtům druhou šanci. Je proto dobře, že [vláda zároveň přichází se sadou opatření](#), která odpočty pro firmy zatraktivní.

Nejdůležitější změna v pozměňovacím návrhu, který vláda 29. května načetla, spočívá v navýšení míry odpočtů ze 100% uznatelných výdajů na výzkum a vývoj na 150%. Míra podpory tak místo 21 haléřů na korunu vzroste na 32 haléřů a české odpočty se tak zařadí mezi ty štedřejší mezi zeměmi OECD. Zvýšení se ovšem bude týkat pouze výdajů do 50

milionů korun. Výdaje nad touto hranicí budou nadále odečitatelné v míře 100%. Návrh dále plánuje prodloužit dobu, po kterou firmy bez dostatečného zisku mohou odložit uplatnění odpočtů, ze 3 na 5 let.

Navržená opatření jsou významný krok správným směrem. Studie publikované v posledních 10 letech ve [špičkových vědeckých časopisech ukazují](#), že odpočty umí u malých a středních firem generovat 2-3 koruny dodatečných investic do výzkumu a vývoje z 1 koruny odpočtů a vedou také k vyšší míře patentování a pozitivním externalitám na další firmy. [Studie OECD](#), na které jsem se podílel, zároveň ukazuje, že dopady odpočtů jsou výrazně vyšší u firem s nižší mírou investic do výzkumu a vývoje. Navrhovaný strop pro štedřejší odpočty tak směřuje dodatečnou podporu k firmám, kde bude mít větší efekt a které navíc v současnosti odpočty častěji nevyužívají. Zároveň dramaticky snižuje rozpočtové náklady navrhovaných změn – zhruba o 80%.

Co dál?

I po navržených změnách přinejmenším v jednom ohledu české odpočty na výzkum a vývoj budou pokulhávat za „dobrou praxí“ v zahraničí. Ve většině zemí OECD mají ztrátové firmy, přinejmenším ty malé a střední, možnost získat odpočty na výzkum a vývoj vyplacené ve formě daňového bonusu. Tato možnost je podstatná hlavně pro mladé a rychle rostoucí firmy – tedy přesně ty, které dává největší smysl podporovat. Často totiž ještě negenerují zisk, je pro ně obtížné získat úvěrové financování a zároveň mají dobré příležitosti pro produktivní investice. V Česku si aktuálně ztrátové firmy mohou odpočty pouze přenést do dalších let. Možnost daňového bonusu se občas objevuje v odborných diskusích, ale Ministerstvo financí se jí zatím brání.

Vládou ve čtvrtek načený pozměňovací návrh udělá odpočty pro výzkum a vývoj účinnějším nástrojem pro podporu inovativní ekonomiky v Česku. Zavedení daňového bonusu by byl přirozený další krok v tomto směru.

Komentář je ke stažení z webu IDEA při CERGE-EI:

<https://idea.cerge-ei.cz/>

Chcete dostávat e-mailem informace o novinkách IDEA?

Napište nám na idea@cerge-ei.cz

Najdete nás také na FB a X

[@IDEA_ThinkTank](https://www.facebook.com/ideacerge)
